

AKTUELLA BÖCKER

Mikael Kosk
är redaktör för Ekonomiska
samfundets tidskrift.

Anekdoter från kasinoekonomins gyllene år

Björn Wahlroos hågkomster av de kontroversiella Kouri-affärerna är intressant och detaljerad läsning, men Wahlroos problematiserar inte sin egen roll i kasinoekonomins höjdpunkt. När hans memoarer är som bäst ger de en klar inblick i avgörande skeden i det finska näringslivets historia, som då olika arrangemang för att köpa upp Nokia gick om intet och bolaget lyckades hitta vägen till en otrolig framgång.

I sin memoarbok *Från barrikaderna till bankvärlden* skriver finansmannen **Björn Wahlroos** att hans år på vänsterkanten var en fantastisk erfarenhet som han varken ångrar eller, om han fick leva sitt liv på nytt, vore villig att avstå ifrån. Under åren med yttervänstern lärde han sig skriva, debattera, organisera, och till och med mygla. Därtill lärde han sig förstå vilken enorm attraktionskraft makt kan ha.

Wahlroos skriver också att hans ideologiska resa tillsammans med kamraten **Leif Salmén** från *flower power* till vänsterkanten av det politiska speket i efterhand ter sig fullständigt obegriplig, men det var förstås mycket annat som var obegripligt på 1960- och 70-talet. Den slutliga anledningen till att klippa av banden till den radikala vänstern fick Wahlroos av att en generalsekreterare för en ungdomsorganisation ringde upp och föreslog att han skulle ta en titt på sin fars papper där hemma, om där skulle finnas någonting intressant som kunde vara till nytta för rörelsen. Fadern var ju ingen mindre än Handels- och industriministeriets legendariske kanslichef **Bror Wahlroos**.

Wahlroos skriver syrligt om hur personer med anspråkslösa förutsättningar för självständigt tänkande började dyka upp i allt tyngre po-

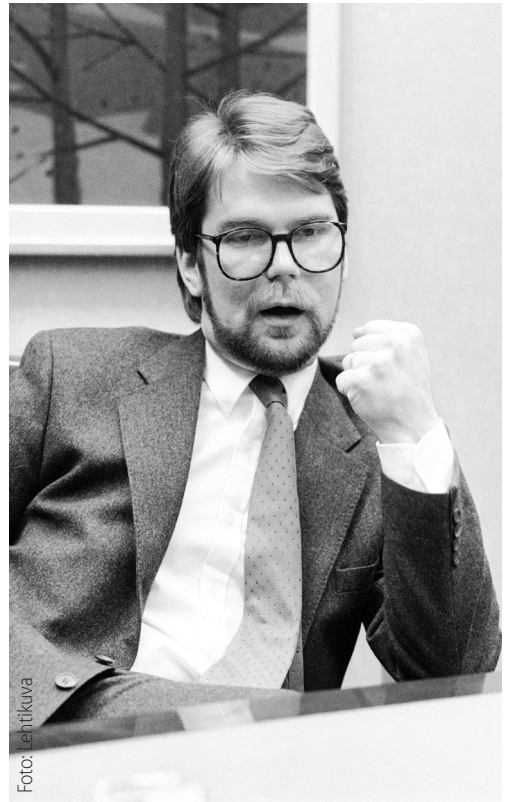
”Wahlroos skriver syrligt om hur personer med anspråkslösa förutsättningar för självständigt tänkande började dyka upp i allt tyngre positioner i den alltmer dogmatiska vänsterrörelsen. Någon djupare personlig uppgörelse med tidens anda och sitt engagemang i den levererar han dock inte.”

sitioner i den alltmer dogmatiska vänsterrörelsen. Någon djupare personlig uppgörelse med tidens anda och sitt engagemang i den levererar han dock inte. Bytet av ekonomisk ideologi till marknadsliberalism tycks ha gått tämligen smärtfritt för honom.

Träder in i den finansiella kretsen

Karriären får en flygande start på Hanken genom att Wahlroos anställs som t.f. yngre lektor i företagekonomi med en undervisningsskyldighet på hela 440 timmar per år. Därifrån går vägen vidare till en professur i nationalekonomi och gästspel vid universitet i USA, och rektorskandidat vid Hanken. Trots att Wahlroos kunnat vara en populär och lämpligt krävande lärare står det klart att den akademiska världen inte är som klippt och skuren för honom. Åren i dess tjänst är snabbt avhandlade och det visar sig att glöden i Wahlroos dagboksanteckningar stiger till en annan temperatur så fort han träder in i den finansiella kretsen.

Då Wahlroos 1985 blir direktionssuppleant med ansvar för Föreningsbanken i Finlands aktieinvesteringar finner han sig i en konservativ värld som fortfarande regleras av centralbanken i allt från räntor och krediter till investeringar, och som är indelad i maktsfärer där Kansallis-Osake-Pankki är den andra stora spelaren. Han ser ett uppenbart behov av förnyelse och i hans ögon är Föreningsbankens ledning inte särskilt dynamisk eller kompetent, men han högaktar dock den strama chefsdirektören **Mika Tiivola** och några direktionsmedlemmar, bland dem

Skäggig direktionsuppleant. Björn Wahlroos som nyttillträdd med ansvar för aktieinvesteringar i Föreningsbanken i Finland 1985.

Erik Stadigh, som beskrivs som särskilt omdömesgill.

Den första stora omstrukturering Wahlroos som novis i sammanhanget fick ta i tu med var FBF:s köp av Helsingfors aktiebank hösten 1985. Det var också första gången han hade Sparbankernas centralaktiebank som motspelare, en bank som blev ökad för sitt höga spel i ägarstrukturer och ren skär spekulation i värdestegringar på aktier, och som till slut hamnade i famnen på Finlands Bank.

”Finska kasinoekonomins Kalevala”

Wahlroos prosa når inte litterära höjder men när han beskriver SCAB och dess huvudrollsinnehavare, vice verkställande direktör **Juhani Riikonen**, finner han ett bildspråk:

”Historien om SCAB och dess placeringar är den finska kasinoekonomins Kalevala. Där finns

”Han deltog dock i den hybris som i slutet av 1980-talet rådde efter att avregleringen av kapitalmarknaden börjat och bankernas kamp om sina maktsfärer drogs till sin spets. Wahlroos kan i efterskott se sig som ung och oerfaren på den tiden, men någon djupare reflektion över sin roll i systemet tycks han inte se anledning till.”

alla de viktiga elementen i ett modernt tevedrama: otroliga risker, en outtömlig kassa, en ung framgångsrik bankdirektör, kollision mellan gammalt och nytt, hänsynslöst mediaspel och slutligen undergång och ond bråd död.”

Lika dramatiska omdömen om sin egen insats i bankvärlden levererar Wahlroos inte. Han deltog dock i den hybris som i slutet av 1980-talet rådde efter att avregleringen av kapitalmarknaden börjat och bankernas kamp om sina maktsfärer drogs till sin spets. Wahlroos kan i efterskott se sig som ung och oerfaren på den tiden, men någon djupare reflektion över sin roll i systemet tycks han inte se anledning till.

En dos självkritik kunde ha kommit väl till pass i den långa berättelsen om de så kallade Kouri-affärerna, som gått till historien som kasinoekonomins höjdpunkt i Finland, strax innan den brutala ekonomiska nedgången började. Vad Kouri-affärerna i grund och botten handlade om var att KOP försökte sig på en så kallad corner i FBF, en minoritetsposition som möjliggör blockering av en del beslut. Det skedde genom att använda olika bulvaner, bland dem **Peter Fryckman** och **Pentti Kouri**, för att dölja var soppan kokas. Dessutom var SCAB med på ett hörn som spekulant i FBF- och KOP-aktier. Affären slutade med att aktiebrev inpackade i 222 lådor levererades med paketbil från KOP till FBF (vilket råkar berättas på sidan 222).

Kouri-affärerna slutet på en era

Det var inte bara en sista maktkamp mellan storbankerna Kouri-affärerna handlade om, utan en hel rad nya strukturer i försäkringsbranschen och bland industriföretag. Ur Wahlroos synvinkel började hela bestyret med att försöka hitta ett sätt att lösa upp korsägandet mellan de diffusa utvecklingsbolagen Sponsor och Spontel. Det visade sig vara en knepig uppgift på grund av att det fanns en del strategiska innehav invävda i dessa bolag, bland annat en stor pott av KOP-aktier som kunde ha väckt misstankar om att FBF i sin tur försökte sig på en corner på sin huvudkonkurrent.

Kouri-affärerna kostade KOP:s chefsdirektör **Jaakko Lassila** hans karriär och utan det missstaget hade KOP kunnat nå bättre villkor i samgången med FBF till banken Merita några år senare. Pentti Kouri har efteråt hävdats att Wahlroos kom undan att ställas till svars. Själv tycks han inte finna mer anledning till självvransakan än att han missade att köpa av försäkringsbolaget Sampos aktier när det gick att komma över dem till förmånligt pris.

Det är intressant att följa med Wahlroos berättelse om hur Nokia förvandlades från krisbolag till en otrolig framgång. Hans hågkomster innehåller ingenting som inte skulle vara känt sedan förut, men insiderperspektivet att ha suttit med i de centrala förhandlingarna om ägararrangemangen ger hans betraktelse ett klart helikopterperspektiv på hur allt gick till. Ericssons bud föll ju på att Nokias konsumentelektronik var ett alltför osäkert kort och en senare *leveraged buy out*, en högbelånad transaktion för att köpa ut Nokia från börserna, gav de involverade parterna skrämshicka över vilka risker för bolagets kapitalbas det inneburit.

Wahlroos gjorde en tankelek om vad som hänt om Nokia köpts ut från börserna och FBF fått cirka hälften av aktierna. Om de sålts fem år senare eller Nokia förts tillbaka till börserna hade de varit värda cirka 30 miljarder euro i dagens pengar, eller tjugo gånger FBF:s börsvärde 1990. Wahlroos är väl medveten om att det inte är sagt att det gått så väl och att delar av Nokia, bland dem mobiltelefonin, hade kunnat säljas ut tidigare. Resultatet blev bra i vilket fall som helst.

Regeringen förlorade Kullbergs förtroende

I en dråplig anekdot berättar Wahlroos om hur Finlands Banks chefsdirektör **Rolf Kullberg** i ett utbrott av egenmäktighet på Bankföreningens årsmötesmiddag i april 1992 ställde ett ultimatum, ett "han eller jag", syftande på statsminister **Esko Aho**. I Kullbergs ögon hade regeringen förlorat centralbankens förtroende och utan att nämna någon vid namn tänkte han sig att president **Mauno Koivisto** skulle iscensätta ett regeringsbyte.

Wahlroos hörde till dem som öppet talade för en devalvering medan Finlands Bank med händer och tänder klamrade sig fast vid den starka markens politik, innan det oundvikliga måste ske. Kullbergs efterträdare **Sirkka Hämmäläinen** hade också för vana att läxa upp olikttänkare och se till att inga anklagande finger riktades mot centralbanken.

Hämmäläinen hade ringt upp **Ahti Hirvonen**, direktionsordförande och tidigare chefsdirektör, och krävt att Föreningsbanken slutar kritisera centralbankens penningpolitik. Wahlroos tolkning är att Hirvonen tagit Hämmäläinens samtal på största allvar och att det var orsaken till att han måste separeras från banken.

I boken *Wahlroos. Epävirallinen elämäkerta*, som **Tuomo Pietiläinen** med arbetsgrupp gav ut 2013, finns en annan version. Hämmäläinens påtryckning ges inte någon större tyngd utan Hirvonen hade helt självständigt fattat sitt beslut om att Wahlroos plats inte är i Föreningsbanken. (Pietiläinen & Co:s bok skrevs utan att Wahlroos intervjuades.)

Wahlroos omdöme om den försiktige Hirvonen som hade vända med att ta beslut är föga smickrande. Läsaren kan önska att Wahlroos inte är ute efter att ta hämnd på sin tidigare chef, vars försiktighet och återhållsamhet med påstridiga åsikter kan ha varit en välbehövlig balans mot Wahlroos opportunism när det begav sig.

Väsentligheter och trivialiteter

Någon stor längtan att hänga kvar på Föreningsbanken hade Wahlroos i varje fall inte och det satt som hand i handske i hans karriärplaner att bli verkställande direktör för det avknoppade intressebolaget Mandatum & Co, som tog sin verk-

samhetsidé från engelska merchantbanker och satsade på expertis på företagsköp och riskbärande finansiering.

När Wahlroos får sitt första uppdrag på Mandatum tar den första delen av hans memoarer slut. De ger ett motstridigt intryck genom att blanda väsentligheter med trivialiteter, viktiga avgöranden med möten och telefonsamtal som inte har någon relevans för eftervärlden. Emellanåt verkar Wahlroos skriva mest för sig själv eller den krets av personer han haft att göra med, emellanåt höjer han blicken och vänder sig till en läsekrets. Ständigt befinner han sig i en värld där hundratals miljoner ligger på bordet och läsaren kan undra om han alls har kontakt med så kallade vanliga människors livsvillkor. Den mänskliga sidan glimtar till genom det uppenbart lyckliga äktenskapet med hustrun **Saara**.

Ett intressant stråk i dagboksanteckningarna är att där finns en annan huvudperson förutom Björn Wahlroos själv. Det är **Casimir Ehrnrooth**, som ständigt dyker upp så fort någonting är i görningen och vars ord i dubbelrollen som styrelsemedlem i Föreningsbanken och industrichef alltid väger tungt. Det visar vilken oförlämlig maktposition Ehrnrooth hade i det finska näringslivet.

Wahlroos skriver så pass mycket historia att det går att vänta på den andra delen av hans dagböcker med spänning.

Björn Wahlroos:
Från barrikaderna till bankvärlden.
Ett slags dagböcker
1952–1992.
Förlaget 2021,
416 sidor.